

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Комаринської Юлії Борисівни на дисертацію Губенко Івана Володимировича на тему «Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу», поданої до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Біорізноманіття є життєвою необхідністю для забезпечення життєспроможності та добробуту не лише окремої території, громади чи країни, воно є життєвонеобхідним для всього світу. Однак, з кожним роком забезпечення дотримання норма збереження та покращення стану довкілля планети не лише не виконується, а й зменшується загрозливо тривожними темпами. Ключову роль у підтриманні рівноваги природних екосистем та здоров'я планети, відіграє рослинний світ, забезпечуючи кисень, поглинання вуглекислого газу, ґрунтоутворення і підтримку біорізноманіття. У загальному контексті можливим є виокремлення двох груп факторів, що несуть шкоду об'єктам рослинного світу. По-перше, знищення або пошкодження рослинного світу відбувається під впливом природних факторів і антропогенних дій, що призводять до втрати біорізноманіття, деградації екосистем та погіршення стану рослинних угруповань. По-друге, загрозою для біорізноманіття є кримінально-протиправна та шкідлива діяльність людини проти довкілля. Завданням правоохоронних органів є мінімізувати вплив другої групи факторів, а саме забезпечення ефективного розслідування та дієвої протидії кримінальним правопорушенням, предметом безпосереднього посягання яких є об'єкти рослинного світу. Для вирішення таких завдань необхідно використовувати синергетичний підхід, а саме узгодженості наявних наукових міждисциплінарних підходів до вирішення цієї проблематики із наявними методиками та іншими практичними напрацюваннями правоохоронних органів різних країн світу.

Так, суть розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу полягає у правовому вивченні та документуванні дій, що завдають шкоди рослинності та довкіллю, з метою притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до законодавства України (ст. 245 КК України). Головні аспекти розслідування включають: визначення об'єкта і завданої шкоди, встановлення механізму вчинення та всіх учасників; використанню спеціальних знань, в тому числі проведення судових експертиз; визначення тактики проведення слідчих розшукових дій відповідно до слідчих ситуацій.

Сучасні політико-економічні процеси, що відбуваються як у всьому світі загалом, так і в Україні зокрема, призводять не лише до змін та порушень усталених ритмів життя громадян, а й, в окремих галузях, завдають суттєвої шкоди природньому розвитку та існуванню екосистеми. Соціально-екологічна криза не обмежується кількісним аналізом біофізичних умов у глобальному чи субглобальному масштабі. Об'єкти рослинного світу зазнають негативного

впливу як через домінуючий вплив людини через урбанізацію, сільське господарство і промисловість, так і через навмисне знищення рослин на окремих ділянках території, без дотримання законодавчих вимог, без врахування специфіки території, з метою отримання певних вигід (збагачення, отримання більш вигідних умов функціонування тощо), а наслідки таких дій мають довготривалі негативні наслідки, що не обмежуються початковою ділянкою території.

Найбільш суттєвою особливістю розслідування такого роду кримінальної протиправності є ґрунтовне розуміння нормативної бази з питань правового забезпечення у сфері охорони навколишнього природного середовища України, вивчення судової практики вирішення спорів відповідно до кодексу цивільного судочинства, кримінального кодексу, кодексу про адміністративні правопорушення України, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав, а також розуміння можливостей та наявного технічного супроводу використання спеціальних знань.

За даними офісу генерального прокурора України за 2025 рік лише у 26 % кримінальних проваджень за статтею 245 КК України направленні обвинувальні акти до суду, у 2024 – 37 % обвинувальних актів, у 2023 – 19 % обвинувальних актів, у 2022 – 40 % обвинувальних актів, у 2021 – 36 % обвинувальних актів, у 2020 – 18 % обвинувальних актів. Така ситуація підтверджує актуальність та потребу у детальному та ґрунтовному пошуку методів та методик розслідування кримінальних правопорушень, предметом посягання яких є об'єкти рослинного світу.

Розслідування фактів навмисного знищення об'єктів рослинного світу є доволі складним та трудомістким процесом, який потребує залучення широкого кола осіб, особливо тих, які володіють спеціальними знаннями як у сфері захисту довкілля та екологічних прав так і галузях техніки та протипожежної безпеки. Також аналіз слідчої та судової практики, дозволяє стверджувати, що правоохоронці стикаються із проблемами під час виявлення слідів навмисного характеру шкідливих дій на рослинність, а також розмежування наслідків природних дій та дій людини.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та повно дослідити обрану тему у межах визначеного обсягу дисертаційної роботи.

У дослідженні використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість наукових джерел (214 найменувань), ґрунтовно вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації із використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена емпіричними даними, а саме: 120 архівних кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 245 КК України за період 2019–2025 років; зведені дані анкетування 104 слідчих Національної поліції, 160 спеціалістів і 95 судових експертів з Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Тернопільської, Херсонської, Черкаської, Чернівецької областей та м. Києва; статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Офісу Генерального прокурора, Державної екологічної інспекції України, Державної судової адміністрації України за 2019–2025 роки.

Результати наукового дослідження висвітлено в: чотирьох статтях у наукових фахових виданнях України, одній зарубіжній статті, що індексуються у наукометричній базі Web of Science, п'яти тезах доповідей на наукових конференціях.

Отже, дисертація Губенко І.В. на тему «Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Губенко І.В. є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень, у якому розроблено наукові засади й удосконалено криміналістичні рекомендації щодо використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: здійснено комплексний підхід до визначення видів спеціальних знань, які використовують під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, з огляду на поєднання здобутої освіти й отриманої експертної спеціальності фахівцями; окреслено переваги й можливості призначення та проведення в кримінальних провадженнях, розпочатих за ст. 245 КК України, комплексних судових експертиз. Також представлено низку положень і висновків, які становлять наукову новизну.

Результати проведеного дослідження мають вагому наукову новизну та засвідчують особистий внесок автора у розвиток криміналістичного забезпечення розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Сформульована низка положень, висновків та рекомендацій пропонуються вперше, що забезпечує впровадження інноваційних рішень у використанні спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Зокрема, вперше: здійснено комплексний підхід до визначення видів спеціальних знань, які використовують під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, з огляду на поєднання здобутої освіти й отриманої експертної спеціальності фахівцями; запропоновано перелік спеціалістів, яких необхідно залучати до огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні про знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, встановлено підстави й особливості

їх виклику (залучення) до розслідування, зміст діяльності в процесуальній дії та документи, які вони складають за результатами участі в слідчому заході; згруповано питання, вирішувані пожежно-технічною та інженерно-екологічною експертизами під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу залежно від: ідентифікаційного, класифікаційного або діагностичного завдань; встановлення причинного зв'язку між діянням, особами та шкодою, завданою об'єктам рослинного світу; встановленням, оцінюванням і розрахунком розміру матеріальних збитків, спричинених доквіллю; окреслено переваги й можливості призначення та проведення в кримінальних провадженнях, розпочатих за ст. 245 КК України, комплексних судових експертиз: еколого-біологічної, еколого-економічної, пожежно-технічної і вибухотехнічної, вибухотехнічної та матеріалознавчої, пожежно-технічної та екологічної, трасолого-грунтознавчої, біолого-грунтознавчої експертиз, що надає можливість оптимально поєднати спеціальні знання судових експертів різних спеціальностей для реалізації завдань дослідження, забезпечити дотримання розумних строків кримінального провадження, економію задіяних процесуальних ресурсів.

Удосконалено наукові положення щодо підготовки спеціалістами письмових довідок, висновків й інших документів за результатами попереднього дослідження слідів знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу на місці події залежно від сфери їх спеціальних знань; процес пропозиції щодо конкретних спеціалістів (екологів, пожежотехніків, біологів), яких залучають до отримання порівняльних зразків для експертизи під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, шляхом формування підстав для їх залучення та визначення змісту діяльності спеціалістів-криміналістів, екологів, ботаніків, біологів; організаційні засади призначення криміналістичних експертиз у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України, за допомогою окреслення предмета експертизи, об'єктів дослідження, експертного завдання, переліку вирішуваних питань щодо встановлення різних обставин знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Також дістали подальший розвиток: аналіз і визначення напрямів наукових досліджень питань використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу; класифікація нормативно-правових актів і документів правозастосовної практики, що є основою професійних знань слідчого, який спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень проти доквілля; пропозиції з удосконалення порядку залучення спеціаліста-еколога до участі в огляді місця події, отриманні зразків для експертизи та в інших слідчих (розшукових) діях шляхом можливості прокурора, слідчого за належної взаємодії отримувати в порядку ст. 93 КПК України зразки проб або інші об'єкти рослинного світу, самостійно вилучені інспекторами екологічних інспекцій у межах заходів державного нагляду (контролю); перелік типових видів судових експертиз, які проводять під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: інженерно-технічні (пожежно-технічна, інженерно-

екологічна); криміналістичні; біологічні; ґрунтознавчі; економічні, а також їх комплексне поєднання.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Губенко І.В. не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформульовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, також забезпечена емпіричними даними.

Отже, результати дисертації Губенко І.В., які винесено на захист, містять низку вперше отриманих результатів, що мають фундаментальне значення для науки. Високий ступінь наукової новизни підтверджується розробкою оригінальних підходів, які раніше не висвітлювалися у науковій літературі, та аргументованими висновками, що відкривають нові перспективи для подальших досліджень, а також мають практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як історико-правовий, формально-логічний та формально-юридичний, логіко-семантичний, логіко-нормативний, метод системно-структурного аналізу, методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, статистичний, соціологічний та прогностичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– *науково-дослідній сфері* – під час підготовки монографій, наукових статей і тез доповідей на конференціях, планування наукових досліджень за напрямом судово-експертного та криміналістичного забезпечення кримінального провадження, методики розслідування кримінальних

правопорушень проти довкілля (акт Національної академії внутрішніх справ від 02.01.2026 № 6-нд);

– *практичній діяльності* – під час проведення занять у системі службової підготовки, а також проведення нарад, семінарів; викладені пропозиції можуть бути корисними під час розслідування кримінальних правопорушень (акт Головного слідчого управління НПУ від 24 грудня 2025 року № 124562-2025; акт Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 6 січня 2025 року);

– *освітньому процесі* – для підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», а також під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт Національної академії внутрішніх справ від 2 січня 2026 року № 5-оп).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація І.В. Губенко, викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота містить анотацію, вступ, три розділи, що мають дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (214 найменувань на 25 сторінках) і чотири додатки на 36 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, з яких обсяг основного тексту – 155 сторінок

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, в яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, охарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У **розділі 1 «Теоретичні засади використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу»** автором проаналізовано та сформовано перелік нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища. На підставі здійсненого дослідження відповідні нормативні документи згруповано за такими видами (рівнями): 1) рівень законодавчих актів: міжнародні нормативно-правові акти, що ратифіковані Україною, кодекси й закони України; 2) рівень підзаконних нормативно-правових актів: постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні документи міністерств, відомств, інших органів державної влади; 3) рівень правозастосовних документів: узагальнення, листи, огляди, постанови суду з узагальненням правозастосовної практики за кримінальними провадженнями проти довкілля.

Аналізуючи стан наукових досліджень, автор прийшов до висновку, що переважна більшість досліджень, що виконані в Україні, стосувалися

розслідування злочинів проти довкілля, здійснення прокурором процесуального керівництва на досудовому розслідуванні. Серед захищених дисертацій питання використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти довкілля або окремих їх видів розглянуто крізь призму застосованих форм (процесуальних і непроцесуальних), видів спеціальних знань – у галузях техніки й екології; акцентовано на використанні екологічних знань і проведенні екологічної експертизи (для встановлення розміру заподіяної шкоди навколишньому природному середовищу); у межах взаємодії увагу зосереджено на співпраці з органами державного нагляду (контролю) та державними спеціалізованими установами у сфері охорони навколишнього природного середовища (з них у кримінальне провадження можуть залучати спеціалістів), створення спеціалізованих СОГ для розслідування злочинів проти довкілля; видів судових експертиз: екологічної, хімічної, технічної, біологічної, ґрунтознавчої, криміналістичної тощо.

Автором визначено, що спеціальні знання, що використовують під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, доцільно розглядати, класифікувавши їх на певні групи: власне спеціальні знання (спеціальні знання у вузькому значенні), спеціальні криміналістичні знання і спеціальні правові знання. Обґрунтовано, що саме використання спеціальних знань, за допомогою яких встановлюється розмір шкоди, заподіяної довкіллю, є підґрунтям для розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

На підставі комплексного аналізу кримінальних проваджень про знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу обґрунтовано методологічні засади використання конкретних видів спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 245 Кримінального кодексу України, досліджено форми і зміст участі спеціаліста у слідчих (розшукових) діях у цій категорії проваджень, а також розроблено рекомендації для залучення судового експерта до проведення експертиз.

Дисертантом доведено, що залучені до огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій у разі знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу спеціалісти-криміналісти, екологи, пожежні й інші фахівці забезпечують якісне документування вчиненого кримінального правопорушення; виявляють, фіксують, попередньо досліджують, вилучають та упаковують сліди злочину, зразки та проби; здійснюють довідково-консультаційний супровід вилучених об'єктів з метою належного зберігання, транспортування і доставлення їх для проведення експертиз.

Залучення до проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні про знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу здійснюють за порядком виклику слідчим (відповідно до ст. 133, 134 та інших КПК України); під час чергування спеціалістів у СОГ; листом; постановою про залучення спеціаліста.

У розділі 2 «Участь спеціаліста в окремих слідчих (розшукових) діях під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного

світу» визначено організаційні форми використання слідчим допомоги спеціаліста в ОМП під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: а) робота на місці події спеціаліста, який здійснює чергування в складі СОГ; б) участь спеціаліста-еколога в огляді місця знищення або пошкодження рослинності в разі самостійного виявлення правопорушення; в) залучення спеціаліста – оператора БпЛА в окремих випадках необхідності огляду великої ділянки місцевості; г) участь в ОМП спеціаліста-пожежотехніка або вибухотехніка у випадках знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу пожежею або вибухом; д) залучення слідчим інших спеціалістів під час проведення додаткового ОМП. Участь залученого спеціаліста відбувається на всіх етапах ОМП: підготовчому (до виїзду на місце події та одразу після приїзду на місце), робочому, заключному. Висвітлено зміст діяльності спеціаліста на кожному з цих етапів. Окремо визначено роботу спеціаліста з попереднього дослідження слідів на місці вчинення знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: встановлення характеру й обсягу забруднення флори або загрози шкідливих наслідків від пожежі; виявлення та аналіз слідів особи, знярядь, запалювальних пристроїв тощо; консультування слідчого щодо орієнтовних розмірів завданих флорі та фауні збитків кримінальним правопорушенням.

Залучений до допиту спеціаліст надає допомогу слідчому щодо точного та повного роз'яснення показань допитуваного, який застосовує спеціальну природоохоронну термінологію; допомагає проаналізувати чинні спеціальні правила, інструкції та інші документи у сфері захисту довкілля; надає допомогу, пов'язану з екологічними, пожежно-технічними й іншими спеціальними знаннями, щодо уточнення деталей вчиненого, способу кримінального правопорушення; сприяє виявленню неправдиві показання про обставини знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Автором зроблено висновки, що До отримання порівняльних зразків для експертизи під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу залучають таких спеціалістів: спеціалістів-криміналістів (66,2 %), екологів (77,9 %), фахівців лісових господарств (54,4 %), біологів (16,2 %), ботаніків (16,2 %), хіміків (8,8 %) та деяких інших. З метою отримання зразків для судової експертизи слідчий залучає спеціаліста на підставі постанови, листа – залежно від фаху конкретної особи. Водночас порядок залучення спеціаліста-еколога, що регламентовано підзаконними нормативно-правовими актами, є тривалим і не сприяє оперативності в отриманні порівняльних зразків. З огляду на можливість самостійного вилучення інспекторами екоінспекцій у межах заходів державного нагляду (контролю) зразків проб або інших об'єктів рослинного світу, рекомендовано отримувати відповідні зразки прокурором, слідчим за письмовим запитом у порядку ст. 93 КПК України.

Під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу спеціаліста залучають і до інших СРД, серед яких: пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, освідування, обшук. Зокрема, під час впізнання очевидцям, свідкам пред'являють підозрювану особу у вчиненні

підпалу рослинності на конкретній ділянці. Залучений спеціаліст-криміналіст допомагає тому, хто впізнає, під час описання ознак, за якими він може впізнати підозрюваного, у чому той був одягнений, з'ясовує умови й обстановку, за якої спостерігали особу та дії, які вона вчинювала щодо знищення або пошкодження рослинності, а також надає допомогу у встановленні інших обставин. Залучений спеціаліст надає слідчому технічну допомогу, здійснює фото-, відеозйомку цієї СРД. Слідчий експеримент у кримінальному провадженні за ст. 245 КК України проводять за участю спеціаліста. Це переважно випадки, пов'язані з перевіркою можливості вчинення певних дій у визначених умовах; чи використовували для підпалу або іншого способу знищення або пошкодження рослин саме ті засоби й матеріали, які було виявлено та вилучено під час розслідування. Акцентовано на забороні проведення слідчого експерименту, де передбачено дії, що можуть призвести до пожежі на певній ділянці довкілля. До цієї СРД можуть залучати вузькопрофільних спеціалістів – еколога, пожежного, працівника лісової сфери, ботаніка – з метою створення відповідних умов, за яких можливо перевірити показання особи, провести дослідно-експериментальні дії щодо механізму підготовки, вчинення та приховування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Освідування може бути проведено під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу з метою виявлення на тілі підозрюваного слідів кримінального правопорушення. До таких слідів належать плями й частки від речовин, що використовували під час підпалу, рослинності тощо. Під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу спеціаліста залучають до обшуку, який проводять у житлі або іншому володінні особи з метою відшукування знарядь вчинення злочину, його слідів на одязі, взутті, предметах, що належать підозрюваному. В окремих випадках спеціаліст бере участь в особистому обшуку особи, запідозреної у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 245 КК України.

У розділі 3 «Організаційно-тактичні засади проведення судових експертиз під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» зазначено, що у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України, пожежно-технічну експертизу проводять з метою обґрунтування явищ пожеж і виявлення фактичних даних, що мають значення для встановлення причин, які їх обумовили. Установлення причини виникнення пожежі є одним із ключових завдань у розслідуванні знищення або пошкодження вогнем об'єктів рослинного світу. Обираючи момент для проведення експертизи, слідчий має зважати на необхідність забезпечення експерту можливості дослідження місця пожежі в обстановці, найбільше наближеній до умов виникнення та розвитку пожежі. За умови участі в огляді місця події судового експерта-пожежотехніка як спеціаліста підвищується результативність пожежно-технічної експертизи.

Виокремлено групи питань, вирішуваних пожежно-технічною експертизою під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу щодо встановлення (діагностування): осередку пожежі;

горючого середовища й динаміки горіння; взаємодії джерел запалювання з горючим середовищем; причинного зв'язку між вибухом і пожежею; причин виникнення пожеж з ознаками підпалу; причинного зв'язку виникнення пожежі з протипожежним станом на певній ділянці; механізму виникнення та розвитку пожеж, установлення їхніх технічних причин.

Інженерно-екологічну експертизу в кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України, проводять для оцінювання наслідків негативного впливу техногенних факторів (пожежа, вибух) на об'єкти рослинного світу; визначення розміру спричинених збитків від знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу; встановлення розмірів відшкодування матеріальних збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок знищення або пошкодження рослинності. Важливим результатом для кримінального провадження є встановлення істотності шкоди для довкілля, завданої злочинцем.

Автором також визначені предмет й об'єкти дослідження інженерно-екологічної експертизи під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, типові питання, що вирішує ця експертиза, сприятимуть слідчому у встановленні предмета доказування у кримінальному провадженні, формуванні надійної доказової бази щодо винуватості підозрюваного у вчиненні злочину. Окреслено вимоги до порівняльних зразків, які надають на інженерно-екологічну експертизу під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Дисертантом узагальнено питання, які вирішує інженерно-екологічна експертиза в кримінальних провадженнях про знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, класифіковано на групи: встановлення факту й масштабів знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу; ідентифікація видів рослин та їхнього природоохоронного статусу; з'ясування причинно-наслідкового зв'язку між діями підозрюваного та злочинним результатом; оцінювання впливу на довкілля та розрахунок шкоди, завданої довкіллю.

Здобувачем зроблено висновок, що у кримінальних провадженнях, розпочатих за ст. 245 КК України, залежно від обставин вчиненого правопорушення доцільним є проведення комплексної пожежно-технічної та інженерно-екологічної експертизи. Завдяки поєднанню техніко-екологічних підходів така експертиза може надати обґрунтований висновок про характер, обсяг і конкретний розмір збитків, заподіяних довкіллю, а також про негативні наслідки для екосистем, природних ресурсів окремих землеволодінь громадян, територіальної громади певної місцевості й екосистеми держави загалом. Це дослідження встановлює можливість несприятливого впливу на рослинність техногенних факторів пожежі, унаслідок чого порушується пристосування об'єктів рослинного світу до звичних умов існування (визначають ступінь їх пошкодження) або вони припиняють своє існування (повне знищення). Запропоновано типовий перелік питань, які можуть вирішувати комплексною пожежно-технічною та інженерно-екологічною експертизою.

Серед криміналістичних експертиз, які проводять у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України, автором виокремлено експертизу слідів рук людини; експертизу слідів ніг людини, її взуття, експертизу слідів одягу людини, слідів пошкоджень на об'єктах, слідів нашарувань на об'єктах; експертизу слідів транспортних засобів.

Під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу призначають вибухотехнічну експертизу (67,0 %) в разі вчинення злочину таким загально небезпечним способом, як дія вибухом на природне середовище. Разом з цією експертизою можуть проводити криміналістичне дослідження матеріалів, речовин та виробів, а саме аналіз вибухових речовин, продуктів вибуху (пострілу). Основними завданнями експертизи вибухових речовин, продуктів вибуху є: установлення факту належності цього об'єкта до вибухових речовин або речовин, які можна використати як компоненти для виготовлення вибухових речовин, порохових зарядів або піротехнічних засобів; виявлення мікрослідів вибухових речовин і продуктів їх розкладу на предметах-носіях

Еколого-економічні експертизи в кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України, спрямовані на: встановлення факту погіршення стану об'єктів рослинного світу (знищення, пошкодження, зміна стану) і наслідків протиправних дій; визначення характеру й обсягу змін у довкіллі; визначення причинно-наслідкового зв'язку між злочинним діянням і погіршенням стану довкілля; вартісну (економічну) оцінку заподіяних збитків.

Дисертантом, серед іншого, визначено, що у даній групі деліктів проводять інші експертизи: *біологічну* (17 %) – для встановлення належності об'єктів рослинного походження до конкретного сорту, біологічного таксона; установлення спільної родової (групової) належності декількох порівнюваних об'єктів; установлення належності об'єктів біологічного походження до одного цілого; *грунтознавчу* (13 %) – з метою встановлення природи ґрунтів й об'єктів ґрунтового походження; встановлення спільної родової (групової) належності ґрунтів та об'єктів ґрунтового походження; встановлення походження ґрунту на предметах-носіях з певної ділянки місцевості (місця події).

Рекомендаційним висновком автора є те, що дотримання запропонованих криміналістичних рекомендацій щодо об'єктів, які надають на дослідження, видів і правильності формулювання питань під час призначення пожежно-технічної, інженерно-екологічної та інших експертиз забезпечить ефективну роботу судового експерта й отримання його висновку, який посідає визначальне місце в системі доказів у кримінальному провадженні, розпочатому за ст. 245 КК України.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію, мають високий рівень достовірності.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Губенка Івана Володимировича на тему «Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення проблематики розслідування кримінальних правопорушень у сфері землевикористання та охорони надр.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Губенко Івана може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. Підрозділ 2.3. містить загальну регламентацію проведення впізнання, слідчого експерименту, освідування та обшуку: «За загальним правилом під час проведення СРД залучений спеціаліст за вказівкою слідчого або прокурора проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани та схеми, виготовляє графічні зображення, відбитки та зліпки, оглядає і вилучає предмети й речі, які мають значення для розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу. Обов'язковим для спеціаліста є фіксація спеціалістом перебігу й результатів СРД за допомогою науково-технічних засобів, а також упакування вилучених об'єктів.».

Звертаю увагу на необхідність конкретизації дій спеціаліста у зазначених слідчих (розшукових) діях, відповідно до теми дослідження.

2. На с. 17 та у додатку А, автор наводить результати проведеного анкетування практичних працівників щодо розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 245 КК України, де зазначає, що 42,7 % випадків виникають проблеми під час доручення (призначення) та проведення судових експертиз. Проте по тексту дослідження лише фрагментарно розкриває такого роду проблеми.

Хотілося б почути від дисертанта більш конкретизоване роз'яснення проблем, що виникають під час доручення (призначення) та проведення судових експертиз.

Висловлені зауваження є дискусійними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертації, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Губенка І.В. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.
 Дисертація Губенка Івана Володимировича на тему «Використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Іван Володимирович Губенко – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри криміналістики
 та судової медицини Національної
 академії внутрішніх справ
 кандидат юридичних наук, доцент**
 «17» 06 2026

Юлія КОМАРИНСЬКА

